

OBRT OB KONCU 19. STOLETJA DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

Država tudi ob izteku 18. stoletja in prvi polovici 19. stoletja ni bila naklonjena interesnemu združevanju obrtnikov. Deloma so njihove interese zastopale kmetijske družbe, ki so se zavzele tudi za obrtno šolstvo.

Konkretnije združenje za zastopanje interesov obrti je nastalo leta 1837 – podružnica graškega **Združenja za spodbujanje obrtnega duha in za pospeševanje obrtne dejavnosti**, ki jo je v Ljubljani ustanovila Kmetijska družba v Gradcu, ob podpori tedanjega ljubljanskega župana **Janeza Nepomuka Hradeckya**. Združenje si je prizadevalo za koristi obrti, spodbujalo strokovno šolstvo in v Gradcu izdajalo strokovno glasilo. S pomočjo tega združenja in trgovinske komisije za Kranjsko so leta 1843 začele izhajati **Kmetijske in rokodelske novice**, katerih uredništvo je prevzela Kmetijska družba za Kranjsko, urednik pa je bil **dr. Janez Bleiweis**. Kmetijske in rokodelske novice so bile "prvi periodični list za obrtniške zadeve v slovenskem jeziku" (Ivan Slokar). Združenje je priredilo tudi tri obrtno-industrijske razstave: 1838 v Celovcu, 1841 v Gradcu in 1844 v Ljubljani. Z začetkom delovanja trgovsko-obrtnih zbornic leta 1850 je združenje izgubilo pomen in je počasi prenehalo delovati. Podružnica v Ljubljani se je osamosvojila in delovala še do leta 1863.

Prve zbornice za trgovino in obrt

Leta 1850 je bila ustanovljena **Zbornica za trgovino, obrt in industrijo**. Mrežo trgovsko-obrtnih zbornic je ustvarila vlada, ki si je po meščanski revoluciji leta 1848 poskušala spet pridobiti buržoazijo. Zbornice so bile sestavljene iz voljenih predstavnikov trgovine, obrti, industrije in rudarstva in so imele nalogo spremljati gospodarski razvoj, sporočati vladi mnenja in želje trgovcev in obrtnikov ter dajati pobude za gospodarsko politiko. Poverjeno jim je bilo vodenje registra o vseh trgovskih in obrtnih podjetjih na svojem območju, smele pa so tudi podati mnenje pred podelitvijo novih obrtnih dovoljenj. Zbornice so bile razdeljene na trgovsko in obrtniško sekcijo. Na Slovenskem so bile trgovsko-obrtnice v Ljubljani za Kranjsko, v Celovcu za Koroško, v Gradcu za Spodnjo in Srednjo Štajersko, v Trstu za Trst, v Rovinju za Istro in v Gorici za Goriško.

Novico o oblikovanju zbornic je pospremil tudi slovenski časopis Kmetijske in rokodelske novice z besedami: *"Nadjati se je, da bojo vsi kupčevavci, štacunarji, kramarji, fabrikanti, obrtniki in rokodelci se z velikim veseljem poslužili te nove imenitne pravice, po kateri si zamorejo izvoliti može, ki se bojo potegovali za prid kupčijstva, obertnijstva in rokodelstva. Ti možje, po vašim zaupanju izvoljeni, bojo vedili, kje vas čevlji tišé; bojo naznanovali Vaše vošila in potrebe ministerstvu, in ono je obljubilo, jih poslušati in po moči pomagati. Se ve, de le pravična reč bo vselej pravico dobila."*

Trgovsko-obrtnice so se v prvih desetletjih obstoja natančno držale smernic, ki jih je določala državna uprava, zaradi česar je njihovo delovanje večkrat oviralo razvoj obrtne dejavnosti. Po uveljavitvi obrtnega zakona leta 1859 pa so zbornice postale aktivnejše. Trgovsko-obrtna zbornica v Ljubljani je obrtnikom ponudila različno podporo – tudi finančno. Prizadevala si je za strokovni napredek obrtnikov in za njihovo strokovno izobraževanje. Bila je med glavnimi pobudniki za ustanovitev obrtne šole v Ljubljani, ki se je do leta 1917 razvila v srednjo tehniško šolo. Ker so zbornice svojo vlogo zastopnic trgovine in obrti očitno dovolj zavzeto izvajale in so tudi s pomočjo medsebojnega usklajevanja vsakoletnih poročil vladi poskušale skupaj doseči uresničitev svojih zahtev, je ta nanje gledala z določenim nezaupanjem ter je prepovedala njihove medsebojne stike brez predhodnega dovoljenja pristojnega ministrstva.

Zadružništvo - nova oblika združevanja

Obrtni red iz leta 1859 je uveljavil obrtno svobodo, ki pa obrtništvu ni bila v korist, saj je lahko obrt odprl vsak, četudi obrti ni bil izučen. Gospodarski položaj obrtnikov so še poslabšali pritiski tehnične revolucije, konkurenca industrije, prihod železnice in uvoženi izdelki.

Rešitev so obrtniki iskali v novi obliki združevanja – zadružništvu. V zadrugah sta se akumulirala kapital in proizvodnja, kar je obrtnikom omogočalo organizirano nastopanje na trgu in večjo dejavnost, deloma pa so zadrug prehajale v industrijsko proizvodnjo.



Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči (št. 49 z dne 4. decembra 1850) so toplo pozdravile ustanovitev zbornice



Engelbert Franchetti,
predsednik Deželne zveze
obrnih zadrug



Ivan Rebek,
ključavničar in organizator
obrnštva (1863-1934)



Ivan Kregar,
predsednik Deželnega zavoda
za pospeševanje obrta na
Kranjskem

Prvo znano obrtniško prodajno zadrugo na Slovenskem so že leta 1826 ustanovili mizarji v Ljubljani, svoje zadruge so ustanovili tudi žeb-ljarji v Kropi in Kamni Gorici, puškarji v Borov-ljah, čevljarji v Mirnu, mizarji v Solkanu in drugi.

Leta 1856 je ljubljanski rokavičar **Janez Nepo-muk Horak** ustanovil prvo obrtniško kreditno zadrugo – **Obrtno pomožno društvo v Ljub-ljani** oz. pomožno blagajno za obrtnike in ro-kodelce. Njeni glavni nalogi sta bili spodbujati svoje člane k varčevanju ter jim v stiski poma-gati s posojili. Ob tem pa je podpirala tudi obubožane člane ter njihove vdove in sirote, ter prispevala nekaj denarja tudi za nabavo učil za revne rokodelske otroke.

Obrtno združništvo je dobilo pravno podlago leta 1873, ko je bil izdan združni zakon. Deset let kasneje je bil spremenjen tudi obrtni red – predvsem z namenom, da bi omejil preveliko obrtno svobodo in s tem pomagal obrtništvu.

Leta 1883 je znani ljubljanski krojaški mojster **Matija Kunc** začel izdajati prvo slovensko gla-silo **Obrtnik**, ki je bilo v celoti posvečeno obrtniškim zadevam.

V zadnji četrtini 19. stoletja se je propadanje obrti na Slovenskem ustavilo. Obrti, ki niso propadle, so spremenile način dela in se prilagodile novim razmeram: uvedle so preproste stroje ter se začele bolj ukvarjati s storitvami (izdelavo izdelkov iz blaga, ki so ga stranke prinesle s saboj) ter s popravili.

Med prve obrtniške zadruge na Slovenskem, nastale po uvedbi združnega zakona, štejemo leta 1873 ustanovljeno Zadrugo krojačev, šivilj in podobnih rokodelstev v Ljubljani, zadruge pa so bile tudi v drugih večjih slovenskih mestih



Stopnišče v palači Zbornice
za trgovino, obrt in industrijo
v Ljubljani (1925)

– nekatere so nastale nanovo, druge pa s pre-oblikovanjem iz obrtnih pomožnih društev. Število zadrug je nihalo glede na potrebe – več zadrug je bilo v obdobjih večjih gospodarskih stisk obrtnikov. Tako jih je ob prelomu stoletja delovalo samo še deset, nato pa se je njihovo število do prve svetovne vojne spet povečalo na okrog trideset.

Obrtniki pa so na tradiciji nekaterih cehovskih izročil začeli proti koncu 19. stoletja ustanavljati tudi prva prostovoljna društva. Leta 1907 je Slovensko obrtno društvo v Celju organi-ziralo prvi slovenski obrtniški shod, ki je imel v takratnih družbenih razmerah nemškutarske Spodnje Štajerske velik pomen. Zadruge in društva so med seboj v glavnem sodelovali, med njimi pa je prihajalo, seveda na škodo obrtništa kot celote, tudi do ideoloških in strankarskih razprtij.

Najpomembnejši dogodek ob začetku tega stoletja pa je bila ustanovitev **Deželne zveze obrtnih zadrug** leta 1903 v Ljubljani, ki jo je večino časa vodil brivski mojster **Engelbert Franchetti**. Med ustanovitelji Deželne zveze obrtnih zadrug je bil tudi pasar in zlatar **Ivan Kregar**, ki je dve leti vodil zvezo. Tik pred začetkom I. svetovne vojne je zveza začela izdajati glasilo **Obrtni vestnik**.

Kasneje, leta 1913 je bila ustanovljena še **Zve-za obrtnih zadrug** za Spodnjo Štajersko v Celju, za kar ima največ zaslug **Ivan Rebek**, ključavničar in tedanji predsednik Občeslovenskega obrtniškega društva v Celju.

Leta 1892 je bil ustanovljen državni zavod za pospeševanje obrta na Dunaju, za njim pa so bili ustanovljeni še zavodi po vsej Avstro-Ogrski. Med njimi je bil leta 1910 s pomočjo trgovsko-obrtne zbornice za Kranjsko ustanovljen tudi **Deželni zavod za pospeševanje obrta na Kranjskem**. Za predsednika zavoda je bil izvoljen **Ivan Kregar**, ki je funkcijo obdržal do konca obstoja zavoda.

Vse te ustanove so se močno zavzemale za ustanavljanje obrtnih šol in strokovnih tečajev.

Leta 1919 je slovenska narodna vlada zavod za pospeševanje obrta na Kranjskem preimenovala v **Urad za pospeševanje obrti** in območje njegovega delovanja razširila na celotno Slove-nijo. Leta 1929 je z razdelitvijo države na banovine prešel Urad za pospeševanje obrti v sistem banske uprave in bil podrejen oddelku za trgovino, obrt in industrijo. Bil je zelo neu-činkovit, zato je trgovsko-obrtna zbornica, katere tedanji predsednik je bil **Ivan Jelačin**, podpredsednik in velik zagovornik ustanovitve zavoda za pospeševanje obrta pri zbornici pa **Ivan Ogrin**, z lastnimi sredstvi istega leta usta-

novila **Zavod za pospeševanje obrta** v okviru zbornice.

Leta 1922 je v Sloveniji delovalo že 60 različnih obrtnih zadrug in združenj obrtnikov. Ponovno je začel izhajati Obrtni vestnik. Obrtniki so s svojimi združenji začeli še aktivneje posegati v gospodarsko in politično življenje in se boriti za svoje interese. Njihove zahteve so bile delno uveljavljene leta 1932 v novem obrtnem zakonu, ostale pa je prekinil predvojni čas in nato vojna.

Ker so obrtniki svojo organizacijo tudi institucionalno in operativno skrbno dograjevali, je bila logična tudi ustanovitev asociacije, ki je združila vse. To je bil leta 1927 ustanovljeni **Vrhovni obrtniški svet**, ki ga je kot prvi predsednik vodil **Ivan Rebek**, poleg **Engelberta Franchettija** najpomembnejše obrtniško ime v tistem času.

Članstvo v obrtniških strokovnih združenjih je bilo po že omenjenem jugoslovanskem obrtnem zakonu obvezno. V zadnjih letih pred vojno je bilo na Slovenskem 25 tisoč obrtnikov, obvezno združenih v 168 strokovnih obrtniških združenj ter še v 54 drugih združenj.

Ustanovitev posebne obrtniške zbornice je preprečila vojna, vendar imata za razmah obrtništva velik pomen tudi **odsek za obrt pri Zbornici za trgovino, obrt in industrijo** ter **Zavod za pospeševanje obrti**. Odsek in zavod sta organizirala več sto tečajev, podpirala mojstrsko obrtno šolo, razstave in sejme itd. Omembe vredna je tudi delniška družba - **Obrtna banka** - ter posebna hranilnokreditna služba v okviru ljubljanske Mestne hranilnice.

166 let obrtniškega tiska

Zgodovina obrtniškega časopisja se seveda ni začela leta 1971, kot je luč sveta ugledala prva številka današnjega Obrtnika, temveč je veliko daljša. V zadnjih sto in več letih se je pojavljalo veliko obrtniških časopisov in revij, ki bi jih Obrtnik lahko štel za svoje predhodnike.

Pravzaprav sega zgodovina obrtniškega časopisja vse tja do Bleiweisovih **Kmetijsko rokodelskih novic**, ki so začele izhajati 5. julija 1843 in so izhajale dolgih 59 let. Naklada tega mesečnika je bila za današnje čase sila skromna - od 1.000 do 1.800 izvodov - vseeno pa je časopis, ki je pisal predvsem o kmetijstvu in obrtništvu, prinašal pa je tudi veliko vesti iz tedanje Avstrije in sveta, pomemben člen v naši zgodovini. Prva dva slovenska dnevnikarja (Slovenski narod in Slovenec) sta začela izhajati šele nekaj desetletij kasneje (1868 oziroma 1873).



Paviljon Zavoda za pospeševanje obrta pri Zbornici trgovine, obrti in industrije na ljubljanskem velesajmu

Do konca devetnajstega stoletja pa smo imeli Slovenci že polno časopisov in revij. Vedno več je bilo tudi obrtniških. Nekateri so izhajali kratek čas, drugi so imeli daljšo življenjsko dobo. Bila pa so tudi obdobja, ko obrtniki niso imeli svojega tiska.

Vsekakor pa je fond slovenskega obrtniškega tiska zelo bogat. Če pobrskamo po slovenskih knjižnicah, bomo pod ključno besedo "obrt" našli preko 4.000 zadelkov, samo monografskih publikacij, ki zadevajo obrt, pa je blizu 2.000. Pa to ni vse, kar je v naši zgodovini zapišanega o obrti, saj univerzitetne in specialne knjižnice v ta fond niso zajete.

Prvi slovenski časopis, ki je pisal samo o obrtnikih, smo dobili 1. maja 1883. Takrat je izšel **Obrtnik** (s podnaslovom "Gewerbsmann"). Izhajal je nestalno, zadnjič v oktobru 1889. Potem naši obrtniki niso imeli svojega glasila vse do januarja 1893, ko je ljubljanska Domočina začela dvakrat na mesec izdajati prilogo, namenjeno obrtnikom. Izhajala pa je manj kot dve leti, do decembra 1894.



Na naslednje pravo obrtniško glasilo naletimo šele leta 1906. 1. januarja tega leta je Deželna zveza kranjskih obrtnih zadrug "dala na svitlo" **Slovenskega obrtnika**. Izšel je dvanajstkrat in potem usahnil.

5. aprila 1914 je izšla prva številka **Obrtnega vestnika** s podnaslovom "Strokovni list za povzdigo in napredek slovenskega obrtništva". Zaradi bližajoče se prve svetovne vojne je izhajal le do konca julija tega leta, ponovno pa se je pojavil 1. aprila 1919 in nato redno izhajal vse do 1. aprila 1941, saj se je začela druga svetovna vojna.

Dokaj dolgo življenje je imelo tudi glasilo Jugoslovanske obrtne zveze v Ljubljani **Jugoslovanski obrtnik**. Izhajal je od maja 1919 do marca 1929, zadnjih osem let dvakrat mesečno. Nekaj let kasneje smo dobili še enega Jugoslovanskega obrtnika, ki ga je izdajal Zavod za pospeševanje obrti v Ljubljani; izhajal pa je le dve leti, od januarja 1930 do decembra 1931. Marca 1932 je začel izhajati **Obrtnik**, glasilo jugoslovanskega obrtništva Dravske banovine; izhajal je do februarja 1941.

V tem času pa so izhajali še drugi obrtniški časopisi. V Mariboru, na primer, sta poleti 1924 izšli dve številki štirinajstdnevnik z dolgim imenom **Obrtniški list za obrtno gospodarski napredek**. Svoje glasilo je izdajal tudi Zavod za pospeševanje obrti Zbornice TOI (trgovina, obrt, industrija) v Ljubljani: to je bil **Obrtniški Glasnik**, ki je izhajal od januarja 1930 do septembra 1934 in nato od aprila 1939 do januarja 1940. 15. maja 1937 pa je izšla prva številka **Slovenskega obrtnika**, ki je izhajal do druge vojne, do 1. aprila 1941.

Med drugo svetovno vojno slovenski obrtniki niso imeli svojega tiska. Dve leti po vojni, leta 1947, pa je začela Obrtna zveza Ljubljana izdajati **Obrtnika**, ki je izhajal vse do leta 1961, ko se je združil z Gospodarskim vestnikom. Tako je ostalo vse do septembra leta 1971, ko je

tedanja Zveza združenj samostojnih obrtnikov Slovenije (predhodnica današnje Obrtno-podjetniške zbornice Slovenije, ustanovljena decembra leta 1969) izdala prvo številko časopisa **Obrtnik**. Ta odtlej neprekinjeno izhaja že osemindeset let, od leta 1978 kot revija.

Zgodovina se ponavlja

Zgodovina slovenskega obrtniškega tiska je torej krepko vtkana v zadnjih 166 let zgodovine slovenskega naroda. Nekateri časopisi so bili bolj strokovni, drugi tudi politični ali izobraževalni. V vseh pa najdemo veliko podobnih tem, kot jih lahko spremljajo tudi bralci današnjega Obrtnika. Bralci Obrtnikove stalne rubrike Nekoč je že bilo se lahko prepričajo, da se zgodovina zares ponavlja - le razmere, v katerih živimo, so seveda drugačne.

Za popestritev si oglejmo nekaj vesti, ki so jih v tem času objavili obrtniški časopisi in ki kažejo, kako se je tedaj godilo obrtnikom.

Novice, 1858

Vse bolj je videti in slišati, da se mnogi obrtniki nepravilno oblačijo in nepravilno jedo. Dali jim bomo nekaj napotkov za zdravo obleko in jedajočo.

Ko si boš dal pomeriti obleko, ne glej na novo šego, ampak glej na zdravje. Preozka obleka tišči žile, kar ni zdravju v hasen. Torej proč s preozko obleko. V preslabi in pretenki obleki se lahko prehladimo. Predebele in pretežke obleke ne smemo obleči zlasti takrat, ko mnogo hodimo. Obleko tistih ljudi, ki so umrli vsled kakšne kužne bolezni, je treba razkužiti, preden jo oblečejo in rabijo zdravi ljudje.

Jesti moramo toliko, da se nasitimo. Preveč se želodcu ne sme naložiti, ker bo dotični postal predebel. Premalo se tudi jesti ne sme, kar bi telo oslabilo ali celi zbolelo. Jed ne bodi niti prevroča niti premrzla, ker oboje škoduje zobem. Nevarna je med našim narodom razširjena razvada, jesti česnje s kostmi vred. To je že mnogokrat povzročilo bolezen in smert.

Novice, september 1876

Na Dunaji se je prejšnji mesec zbralo 149 mož obrtnikov in rokodelcev vsake vrst (čevljarjev, krojačev, mizarjev, ključarjev in še mnogo drugih). Gori imenovani vrli možje, zastopniki vseh rokodelcev, so govorili o nadlogah, ki tarejo rokodelstvo. Ti gospodje so sklenili, da bi bilo treba sklicati veliki shod obrtnikov in rokodelcev vseh dežel našega cesarstva. Na tem shodu naj bi razodeli vse rane rokodelstva in posvetovali naj bi se tudi, kaj bi bilo treba storiti, da se zboljša njih revščina, katere pa sami niso krivi.

Propagandna dopisnica časopisa Obrtnik (1934, v času hude gospodarske krize)



Ustanovili so odbor. Ta izreka željo, naj bi prišli na nameravani shod, katerega dan še ni določen, zastopniki obrtnikov in rokodelcev iz vse naše države. Odbor želi, da bi vsi zvedeli, kje in kako nas čevelj žuli. Če pride veliko število obrtnikov in rokodelcev na to skupščino imeli bodo pred vsem svetom veljavo njeni sklepi in tudi vlada važnosti teh sklepov ne bo mogla prezirati.

Obrtnik (Der Gewerbsmann), 1884

Pri nas je vse bolj žalostno. Posebnih upov in nad nimamo. Vse je negotovo, nedokončano, vse je nejedino. Nejedina sta tudi obrtni in delavski stan, čeprav nimata vzroka biti med seboj nejedina. Grde so pri nas tudi strankarske zdrahe. Eni in drugi se bijejo tudi sami med seboj. Huje se bijejo obrtniki mej sabo, kakor bi se morali biti proti skupnemu sovražniku. Rajši vsak obrtnik napadel bode svojega sodruga iz najmanjšega uzroka, nego svojega naravnega protivnika. Prepir najstrašnejše oblike bil je pred meseci viden in slišan na velikem zborovanju obrtnikov in delavcev. In vendar bi delujoči stanovi toliko edinosti potrebovali. Prepir jih razdvaja in potem zgubijo veselje in vero v življenje. Ko bi obrtniki bili mej sabo jedini, ne trebalo bi dvomiti, da bi si prisvojili večjo veljavo.

Razpor delajo mej nami tudi časniki; takega branja ne potrebujemo. A kaj hočemo, tako je. Čudno in nerazumljivo je, da vsi vemo kakšne družbene nepravilnosti se dogajajo, nihče pa ničesar ne stori.

Novice, 1887

Pred petnajstimi leti je bilo v Ljubljani 10 knjigovezov, 42 krojačev, 71 čevljarjev in 23 mizarjev. Danes je v Ljubljani v primerjavi s tistimi časi le en knjigovez več, več sta tudi dva mizarja. Manj pa je 6 krojačev in 9 čevljarjev.

Iz teh števil je razvidno, da rokodelske obrti stagnirajo ali se celo zmanjšujejo, dasi se je število prebivalstva povečalo.

To je lep dokaz, kako postaja država gnjila, čeprav je njena dolžnost, da pomaga ljudem živeti v okviru skupnosti. Vsak dan občutimo, kako nas goljufa. Vsak dan vidimo, kako ima višji večje bonificije, nižji pa je vsak dan bolj tlačjen k dnu. Povrhu vsega pa nam še davke višajo. Ali smo res nižji ljudje golazen, katero se lahko tepta in stopa nanjo. Država gleda samo za svoje ljudi, za svoje gospode, da si zagotovijo čim dlje sedež na svojem stolčku, pri tem pa niti ne pomislijo na izrabljene in ponižane. Poznajo pač samo svojega Boga, Boga uživanja.

Obrtnik – priloga v Domovini, 1893

Kadar se pripravljajo državnozbornske volitve, razvija vsaka stranka, ki se namerava potegovati za

mandate, nenavadno živahnost. Ko bi se izpolnilo le stotino tega, kar obljublja kandidati, bi bilo na zemlji prav rajsko življenje.

Naš obrtnik ni slep. Vse te posamezne dogodke vidi, toži o njih posledicah, manjka pa mu celotnega pregleda. Ker ni skerbela nobena stranka za nič drugega, kakor da bi dobila glas oddan njej, ne dobi obrtnik pravega vpogleda, kaj se skriva zadaj za lepimi besedami. Nobena stranka ne da toliko političnega in narodnogospodarskega znanja, da bi dogodkom, ki se odigravajo med nami, dali njih seženj in povedali, kam nas tira tako politično in gospodarsko življenje. Tako smo negotovi samega sebe in mesto, da bi se vsak posameznik boril za svojo korist, ga ščuvajo razne stranke in pritiskajo nanj, da hodi za nje po kostanj v žerjavico. Že samo iz tega dejstva je razvidno, kako lahkega serca in brez čuta odgovornosti za posledice tirajo naše stranke slovenskega obrtnika v medsebojni boj. Edina pot za obrtnika je, da se odvrne od strank. Edina pot je, da začne skrbeti za svoj gospodarski položaj, ne se pa žertvovati za gospodo, ki se bori za volilni mandat.

Glasnik, marec 1896

Poslanec Steinwies je predlagal na dunajskem parlamentu, naj vlada vsako leto odloči 500.000 goldinarjev za posojila obrtnikom in obrtnim zadrugam. V zadnjem času pišejo nekateri listi, da se je vlada resno poprijela tega vprašanja, da se obetajo boljši časi za naše obrtnike. Mi se veselimo tega in želimo, naj se to čimprej izvede.

Doslej imajo priložnost za posojila samo veliki obrtniki. Država je dolžna podpirati tudi malega obrtnika. Mnogi potrebujejo državne podpore, da pridejo do novih delavnic, do zdravih stanovanj. Mnogi se želijo zavarovati za čas starosti in onemoglosti. Brezobrestna državna posojila bi dovoljevala obrtnim društvom, da bi sezidali poslopja, ki jih tako potrebujejo.

Obrtniki imajo zaupanje v poštne hranilnice in tam vlagajo svoja skromna sredstva. Hranilnice bi morale podpirati ta sloj ljudi. Dajati bi jim morale posojila pod ugodnimi pogoji. Niti z mezincom pa ne mignejo, da bi poskrbele svojim naložnikom kakšna posojila. Obrtniki so prepuščeni svoji usodi. Če hočeš vlagaj denar, če pa ne pa ni treba. Poštne hranilnice so pri nas kot kak bogat judovski špekulant. Ubogi naložnik nima druge pravice nego svoj denar nalagati in dobiti zanj 3% obresti.

Slovenec, 1904

Rokodelci v Ljubljani nastopajo v svojem društvu tudi kot igralci in pevci. Tako je včeraj društvo rokodelskih pomočnikov iz Ljubljane iznova uprizorilo zanimivo žaloigro »Grazia Moreno«. Pred pričetkom igre je rokodelski pevski zbor

zapel tri lepe skladbe. Zadnje so morali ponoviti. Potem pa se je vršila igra, ki je srečno uspela. Čudili smo se mladim rokodelcem-igravcem, ki so se tako vrlo zamislili v vloge in igrali z ognjevitimi čustvi in razumom. Občinstvo, ki je napolnilo prostorno dvorano, ni štedilo z glasnim priznanjem. Najlepše plačilo prireditelju igre in igravcem pa je bila napeta pozornost, s katero se gledalci sledili razvitku preproste, a globoke igre. Marsikomu so zaiskrile solze oči. Predstavo so počastili tudi prevzvišeni knezoškof d. Anton Jeglič z nekaterimi gg. kanoniki. Prevzvišani knezoškof se je iskreno zahvalil ter izražal veselje do rokodelskega društva, ki tako živahno deluje.

Slovenski obrtnik, 1906

Zborovali so ljubljanski rokodelci. Neobhoda sila – pritožbe o pomanjkanju dela, zaslužka – napotila je ljubljanske rokodelce v prostore obrtnega društva. Tam so se posvetovali, kako bi preprečili napredujoči poraz malih obrtnih podjetij in kako bi pomagali tistim, ki uže sedaj pomanjkanje trpijo, tistim, ki nimajo ne dela ne kruha. Na posvetovanju so povedali, da je med rokodelci v mestu vse več konkurence, da delajo obrtnijo tudi tisti, ki se na tako delo prav nič ne spoznajo in zahtevajo za tako ničevo delo še visoko ceno. Ljubljanski rokodelci so poslali epel (e) visokemu deželnemu zboru Kranjske in ga naprosili, da vsaj nekoliko olajša sedanje stanje, če ga že ne more dokončno urediti.

Slovenski obrtnik, 1906

Obrtnik – prečitaj in zapomni si! Če boš imel dobro ženo in jo spoštoval, Ti bo obrt bolj tekla. Žena Ti bo dajala moč in pomoč, da boš z veseljem dobro delal. Boj se dolgov. Čim več časa jih boš pestval, več Ti bodo požrli. Boj se nesrečnih kvart in drugih prepovedanih iger. Varuj se vživanja pijanih (žganih) pijač. Pusti tuje blago pri miru. Krivičen vinar devet pravičnih požre. Kar je ded s krivico pridobil, redkokdaj vnuk vživa. Če boš pošten, boš mirnega serca živel. Boj se greha, za grehom kazen božja leze. Ne toži, da

Zaključno tekmovanje udeležencev frizerskega tečaja v Ljubljani (1931)



moraš plačevati davke, saj brez denarja ne more shajati država, v kateri živiš. Bodi hvaležen Bogu, da Ti je dal um in moč, da lahko obrt vodiš.

Obrtni vestnik, 1913

Kot obrtniki moramo imeti pred sabo skupni cilj, in to: zboljšanje naših razmer, pridobitev ugleda našemu stanu, uglasitev življenjskih pota potomcem. V naših zadevah je treba enotnega nastopa vseh obrtnikov ne oziraje se na levo, ne na desno, ne na politične stranke. Toliko časa dokler bomo hodili ločena pota, se uspehov nadejati ne moremo, ker nas oblastva radi neenotnosti ne bi vpoštevala. Dajmo že enkrat spregledati. Državni bič je nekaj strašnega, nekaj hudega, nekaj zelo bolečega. Država si prilašča vse inštitucije, posebej še denarne, da z denarjem razpolaga. Mi reveži pa iščemo svojo rešitev pri političnih strankah. Stranke pa nas goljufajo. Ljudje božji, ne verujte političnim strankam, četudi so nališpane z leporečjem.

Obrtni vestnik, 1920

Politične stranke in brezvestni lopovi hujskajo, kjer morajo, naše obrtnike. Mnogi jim nasedajo. Sedaj so se te hijene spravile na našo mlado državo in tako hočejo preprečiti ali zavirati razvoj gospodarstva in drugih pridobitev nove Jugoslavije.

Politične hijene nas hujskajo, naj stavkamo, češ da se ne spleča delati, saj naš papirmati denar ni nič vreden. Pravijo, da je tudi propadla Avstrija hotela z obilico papirmatega denarja prekriti svojo gospodarsko bedo. Poudarjajo, da gre tudi novoustanovljena Jugoslavija v isto brezizhodno smer.

Da je ta uničujoča propaganda še večji greh, lahko vidimo pri mladini. Mladi pravijo, da se jim za ničvreden jugoslovanski denar iz papirja ne spleča učiti in delati. Žalostno je, da poseda pri nas po kavarnah toliko brezdnele mladine. Na drugi strani pa delavcev manjka, saj jih je pravkar končana vojna toliko pobrala.

Obrtniški glasnik, 1933

Obrtniki doživljamo, čutimo in vidimo, kako se v naši državi izigravajo zakoni, predpisi. Za enega velja, za drugega pa ne. Na vse strani pošiljamo pritožbe, toda nihče ničesar ne pokrene.

Poglejmo samo primer, kako se izigrava uredba o redukciji draginjsih doklad. Takih primerov je dosti, kratko bomo opisali le-tega.

Hčerka nekega bivšega slovenskega ministra prejema še nadalje svoje polne draginjske doklade kljub lepemu premoženju svojega očeta in svojega moža. Vprašujemo se: »Ali so sploh kaj storili oni, ki so poklicani, da ščitijo zakone?« Primer jasno pove, da se v državi ne spoštuje



Sodobna ključavničarska delavnica pred drugo svetovno vojno

ustave, torej enakopravni nismo. Ta primer ni nobena javna tajnost, saj je tudi preko drugih glasil prodrl v javnost. Nihče od vodilnih se ne zgane. Mi obrtniki pa moramo do dne točno plačevati davke, če ne, je že drugi dan pri nas eksekutar.

Naprej, 1921

V letih 1919 in 1920 je bilo po raznih obrtnih delavnicah po Sloveniji več kot 60 delavcev pri delu umrlih in nekaj nad 100 poškodovanih. To je velikanska žrtev, katero zahteva od ljudstva nikdar nenasičen kapital. Ker obrtnikom primanjkuje denarja, si ne morejo nabaviti raznih priprav in naprav, ki bi ščitile delavce pri delu.

Delavci, vedite, da smo mi velika armada. Kapitalist nam ne priznava naših zaslug, niti ne upošteva naših želja. Žrtvovati moramo svoje življenje in zdravje samo, da nekateri brezskrbno živijo in bogatijo.

Obrtni vestnik, 1922

Najbolj oglodana kost v obrtniškem gibanju je šušmarstvo. O nobeni drugi stvari se ni še toliko pisalo, nič se ni toliko predebatiralo, kakor ta žgoča rana na obrtniškem telesu. Nešteto deputacij je oblastem o tem govorilo, na stotine resolucij se je odposlalo, na tisoče ovadb se je vložilo na obrtna oblastva – uspeh pa je nič. Šušmarstvo se je že tako razpaslo, da prehajamo v popolno brezpravnost. Vsa žalost je v tem, da oblast ne smatra za šušmarja enega, ki izvršuje obrt kot postranski posel. Razumljivo je potem, da za obrtna oblastva šušmarstvo skoraj ne obstaja.

Obrtniške organizacije v Sloveniji so storile vse, da to zlo, ki preplavlja obrt, zajeze. Zveza obrtnih zadrug v Ljubljani je že sklicala lani 8. decembra veliko protestno zborovanje proti šušmarstvu in vložila velikemu županu z dokazi podprto spomenico, v kateri je zahtevala energičen nastop velikega županstva proti šušmarjem. Več nego pol leta je preteklo, a Zveza ni dobila do danes na

spomenico niti odgovora. Šušmarstvo pa cvete. Šušmarstvo pomeni uničevanje obrti. Oblast sili obrt v propast in s tem uničuje v narodno gospodarskem kakor tudi v političnem oziru važno vejo življenja.

Gospodar, 1923

Pri nas v Sloveniji imamo okrog 20.000 obrtnikov, 12.000 vajencev in vajenk in kakih 3.000 obrtniških pomočnikov. Vsako leto se posveti obrtniški poklicu približno 3.500 novih vajencev. Ljubljanski obrtniki so poslali v Beograd predlog, da naj se uzakoni, da lahko postane obrtni pomočnik le tisti vajenec, ki je absolviral s pozitivnim uspehom obrtno nadaljevalno šolo. Kdor tega pogoja nima, naj ne postane pomočnik, nego ostane vedno le pomagač. Vajenec z obrtno nadaljevalno šolo se lahko prepusti k pomočniškemu izpitu. Majster pa mora postati le tisti pomočnik, ki napravi majsterski izpit. Ljubljanski predlog naglašja: »V interesu napredka našega obrta bi bilo, da akceptira ministrstvo te predloge. Povsod bi bilo treba ustanoviti obrtno nadaljevalne šole, da ne bodo vajenci v poznejšem življenju oškodovani za svoje pravice.«

Slovenec, 1924

Včeraj je bilo v Mestnem domu v Ljubljani veliko protestno zborovanje slovenskih obrtnikov. Težki časi so prišli tudi nadnje in zato so se zbrali, da protestirajo proti neznosnim davkom, ki jim ne



Mojstrsko spričevalo iz leta 1937

pusitjo več dihati. Zborovanje je potekalo pod geslom: »Podaj obrtniku roko, ne vprašaj ga, katere vere je, katere narodnosti. Poglej samo, če trpi, kakor trpiš ti.«

Na zborovanju so enoglasno sprejeli protestno resolucijo in jo poslali na več forumov, tako v Ljubljano kot tudi v Beograd. V resoluciji obsojajo visoke davke. Zahtevajo, da se davčna lestvica prilagodi življenjskim in gospodarskim razmeram. Nadalje zahtevajo, da se vzpostavi dejanski eksistenčni minimum; to pomeni, da tisti, ki imajo dohodkov komaj za hrano, ne bi plačevali davkov. Predlagajo, da tistim, ki imajo milijonske dohodke, davke pošteno zvišajo.

Trgovski list, 1925

Predlaga se, da se v državi osnuje pooblaščen obrtna banka, ki naj ima nalogo, da daje obrtnikom čim povoljnější posojila in pospešuje ustanavljanje drugih naprav s podobnim namenom. Delokrog obrtne banke naj bi se določil s pravili. Po predlogu naj se banke oproste plačevanja vseh državnih in občinskih taks.

Vlada naj bi vršila nadzor nad celokupnim poslovanje obrtne banke. V ta namen naj bi se postavil s kraljevim ukazom stalen komisar, kateri bi neposredno vršil nadzorstvo in prisostvoval vsem sejam upravnega odbora in zbora delničarjev.

Jugoslovanski obrtnik, 1933

Žalostna resnica je, da dandanes skoro noben obrtnik ne more voditi svojega obrata z lastnim kapitalom, ampak skoraj vsi so navezani v večji ali manjši meri na kredit, to je na dolg. Obrtnik, ki si uredi svojo delavnico kot začetnik, si mora nabaviti včasih zelo drage stroje, preskrbeti se mora vsaj kolikor toliko s potrebnim materialom in pripravljenega mora imeti tudi nekaj denarja za plačevanje pomožnih sil. Svoje izdelke mora navadno izročati naročnikom tudi na daljši ali krajši počak in šele potem pride do zasluženega denarja. Prvi denar, ki ga prejme obrtnik začetnik za svoje delo je zanj gotovo pomemben dogodek. Po pravici povedano, bi moral biti tisti trenutek eden najlepših in najbolj veselih dogodkov

v njegovem življenju; žalibog pa je to veselje navadno združeno s precejšnjo grenkobo. Ko začne mladi gospodar računati, koliko od prejetega denarja je res njegovega, mora navadno ugotoviti, da prav malo. Plačati mora najemnino, obresti za izposojeni kapital, za nabavo strojev, plačati mora še to in ono. Seveda tudi sam mora živeti.

Slovenec, 1934

Prejšnjo nedeljo smo imeli v Ljubljani dva zbora obrtnikov, ki jih je organizirala Zveza obrtnih društev za Dravsko banovino. Prvi je potekal v dvorani hotela Miklič, drugi pa v hotelu Union v Ljubljani.

Na obeh zborih so govorili o položaju slovenskega obrtnika in o težavah, ki tarejo ta slovenski sloj. Zahtevali so, da se obrtniški stan zaščiti pred monopolnimi podjetji. Govorili so tudi o domači obrti in poudarili, da je ta zelo zastavljena. Kritizirali so zakon o računovodstvu, ki bi ga morali izpopolniti v prid obrtniškega stanu. Precej so govorili o šušmarjih. Dejali so, da ti tvorijo več kot polovico vsega obrtništva.

Slovenski dom, 1939

Na letošnjem pomladanskem velesajmu, ki poteka te dni v Ljubljani, razstavljajo tudi naši obrtniki. Poglejmo samo nekaj artiklov. Obrtniki kovinarske zadruga iz Kroke, ki jih veže 600 letna tradicija, prikazujejo vse vrste žebeljev raznih velikosti, nadalje umetno kovane izdelke po katerih ljudje zelo povprašujejo. Obrtnik z Bleda se prestavlja s prenosljivo parno pekovsko pečjo, ki se lahko postavi tudi v majhen prostor. Pozornost vzbuja obrtnik iz Radovljice, ki je skonstruiral kolo tako, da na slabih zljuknjanih cestah ne trese in se voziš na njem kot v avtomobilu, ne da bi čutil tresljaje. Izdelek ljubljanskega obrtnika je aluminijasta posoda, ki se ne obtolče, prihrani na kurivu in se brez truda čisti. Združenje tiskarjev pa razstavlja manjše tiskarske pripomočke, potrebne za stroko. Po kvaliteti in zunanji obliki le-ti v nečem ne zaostajajo za tujimi.

Trgovinski list, 1943

»Pokrajinski gospodarski svet opozarja, da je na razpolago večja količina firmeža za obrtnike. Interesenti, zlasti mizarji, ki bi firmež potrebovali za svojo obrt, naj vložijo prošnjo z označbo količine in z navedbo za katera konkretna dela potrebujejo firmež. Prošnjo je treba nasloviti na Pokrajinski gospodarski svet Ljubljana. Ta bo vsako prošnjo preučil in nato odločil, koliko firmeža bo vsak prosilec lahko prejel.«



Mojstrsko spričevalo iz leta 1939

Obrtnika je težko organizirati

»Nekaterim manjka volje za stanovsko delo in najdejo vse mogoče izgovore, dočim imajo drugi vse preveč časa za posedanje po gostilnah in za zabavljanje, namesto da bi se odzvali, kadar jih kliče delo za stanovske koristi. Nič čuda zato, ako trdijo nekateri, da je obrtnika sploh težko organizirati. Dokler se mu slabo godi, dokler nima nič izgubiti, kvečjemu pridobiti, toliko časa se še navdušuje za organizacijo. Čim bolj pa postaja samostojnejši in gospodarsko neodvisnejši, tem manj potrebuje organizacijo, ki mu sčasoma postane celo ovira pri napredku njegovega podjetja» (citat iz knjige Zbornik slovenskega obrta 1918-1938, Ljubljana 1940).